

DROGI ROZWOJU GOSPODARCZEGO NIEMIECKIEJ REPUBLIKI DEMOKRATYCZNEJ

I. Etapy gospodarcze pierwszych lat powojennych

Niemiecka Republika Demokratyczna, zaraz na progu swego istnienia, przeżyła wielkie wydarzenie natury gospodarczej, mające nie mniejsze znaczenie polityczne, mianowicie uchwalenie i wprowadzenie w życie pięcioletniego planu gospodarczego rozwoju na lata od 1951—1955.

W trzecim roku swego istnienia, a w drugim realizacji tego planu gospodarczego, przeżyła nowe wydarzenie, w wyniku dotychczasowych osiągnięć jako dalszy krok rozwoju, mianowicie wejście w fazę budowania podstaw socjalizmu, ustaloną na II konferencji SED, w lipcu 1952 r.

Chcąc jednakże przedstawić ostatnie lata gospodarczego rozwoju Republiki trzeba cofnąć się wstecz, aby obraz bieżących prac umiejscowić w całokształcie jej wysiłku. Perspektywiczne bowiem spojrzenie na ten wysiłek pozwoli lepiej zrozumieć doniosłość zadań, jakie Republika przedsięwzięła, jak i też je lepiej ocenić.

Niemcy wschodnie, znajdujące się pod administracją radziecką, miały od samego początku do pokonania w życiu gospodarczym jedną z największych trudności, mianowicie przezwyciężenie skutków sztucznego podziału organizmu gospodarczego całego kraju na dwie części.

Jeżeli w dziedzinie polityki Niemcy wschodnie, już w czasie radzieckiej administracji a następnie samodzielnie, jako Niemiecka Republika Demokratyczna rozwiązały zasadnicze problemy, zgodnie z postanowieniami poczdamskimi, zupełnie inaczej aniżeli Niemcy zachodnie, to na odcinku gospodarczym trudniej było uporządkować zagadnienia wobec naturalnych ich powiązań z ekonomiką całego organizmu Niemiec.

Od samego jednak początku podjęto ogromny wysiłek, aby trudności te przełamać, pokonać wszelkie opory, co więcej, usamodzielnic się gospodarczo.

Bardzo charakterystyczną już rzeczą dla rozwoju gospodarczych procesów późniejszej Republiki jest dążność planowego kierowania nimi¹.

Możliwe to było dopiero po dokonaniu gruntownej przebudowy struktury gospodarczej kraju. Było to wówczas najważniejszym zadaniem pierwszego etapu odbudowy. Etap ten obejmował reformę rolną, w której wyniku rozdzielono pomiędzy chłopów, robotników rolnych i osadników 2.177.000 ha ziemi junkrów i obszarników. Dzięki tej reformie stworzono 209.000 nowych gospodarstw chłopskich, a państwowe gospodarstwa rolne objęły ok. 10% całej produkcji rolniczej. Kapitał monopolistyczny i finansowy został zlikwidowany. Uspołecznione zostały kluczowe przedsiębiorstwa przemysłowe, banki i ubezpieczenia.

Dopiero na gruncie tych przemian zaczęto budowanie nowego aparatu gospodarczego i wytyczanie nowych dróg rozwojowych gospodarki krajowej. Już w październi-

¹ Opracowanie tych zagadnień patrz: L. G., Etapy odbudowy gospodarczej i planowania w Niemieckiej Republice Demokratycznej, Przegląd Zachodni, 11/12 — 1950; pomieszczono tam również bibliografię dotyczącą planowania gospodarczego NRD z tego czasu.

niku 1947 r. wydane zostały, jeszcze przez wojskową administrację radziecką, tzw. „wytyczne 234“, czyli „Aufbauplan 234“, które odegrały szczególną rolę w ówczesnym stadium życia gospodarczego kraju. W czasie bowiem realizacji tego planu wykształcił się ruch współzawodnictwa pracy i racjonalizatorstwa oraz współzawodnictwa pomiędzy przedsiębiorstwami. Plan ten, jak o nim powiedziano, odegrał rolę mobilizującą siły klasy robotniczej.

Niemalą rolę odegrał plan drugi, półroczny, z 1948, który został już opracowany przez Niemiecką Komisję Gospodarczą.

Pierwszym jednak narodowym planem gospodarczym, w ścisłym tego słowa znaczeniu, był dopiero plan dwuletni na lata 1949—1950. Realizacja tego planu miała wyjątkowe znaczenie: najpierw dlatego, że wykonano go z nadwyżką, a następnie, że stał się on podstawą do wygotowania projektu planu pięcioletniego.

Produkcja przemysłowa, przewidziana w planie dwuletnim na 81% produkcji z 1936 r., osiągnięta do końca 1950 r. 103%. Przekroczono również cyfry przewidziane w produkcji przemysłowej: maszynowego, chemicznego i drzewnego. W r. 1948 obszar zasiewów w rolnictwie wynosił 94,8% w stosunku do 1938 r. Pod koniec planu dwuletniego obszar przedwojennych zasiewów przekroczono. Szczególną rolę w osiągnięciach planu dwuletniego odegrał świat pracy przez to, że zwiększył w tym czasie wydajność pracy. Jeżeli przyjmujemy dla tej wydajności wskaźnik 100 za r. 1936, to w r. 1947 wynosił 56, w dwa lata później 85, a w 1950 r. osiągnął już wysokość 93,8.

Dzięki pomyślnemu i przedterminowemu wykonaniu planu dwuletniego można było w tym czasie zwiększyć normy żywnościowe, obniżyć ceny i podnieść płace od 8 do 15%, w górnictwie nawet do 30%, w przemyśle metalowym do 25%, a maszynowym do 20%. Jednocześnie wówczas także podwyższono renty i emerytury.

Ten rozwój gospodarczy pierwszych lat nowego organizmu politycznego stał w jaskrawej sprzeczności z rozwojem stosunków w Niemczech zachodnich. Na ten moment należy zwrócić baczną uwagę. Rozwój bowiem stosunków pomiędzy Niemcami wschodnimi a zachodnimi rozwijał się wśród ostrych konfliktów spowodowanych pchaniem Niemiec zachodnich przez czynniki tam rządzące coraz to bardziej w orbitę polityki anglosaskiej, co popsuło drogi zbliżenia i współpracy obu części kraju, choćby na płaszczyźnie gospodarczej. Toteż nie można śledzić przejawów życia gospodarczego i politycznego późniejszej Niemieckiej Republiki Demokratycznej, jeśli się nie pamięta wydarzeń politycznych w Niemczech zachodnich.

Temu pierwszemu okresowi budowy nowej gospodarki wschodnich Niemiec towarzyszyły na zachodzie następujące wypadki: stworzenie pod koniec 1946 r. Bizonii, ustanowienie w 1947 r. zarządu Zagłębia Ruhry, w roku następnym separatystyczna reforma walutowa, w kwietniu 1949 r. Statut okupacyjny, a w drugiej połowie tegoż roku utworzenie separatystycznego rządu w Bonn. Dalej, w 1950 możemy zanotować układ w sprawie Saary, a w r. 1951 już „układ generalny“.

Wszystkie te wydarzenia spowodowały zupełne oddzielenie Niemiec zachodnich od Niemiec wschodnich.

II. Ogólny rzut oka na plan pięcioletni

Jak już powiedzieliśmy, Niemiecka Republika Demokratyczna na progu swego istnienia przeżyła wielkie wydarzenie gospodarcze, mianowicie uchwalenie pięcioletniego planu gospodarczego rozwoju Republiki. Powiedzieliśmy także, że zaplanowanie tego okresu nowego wysiłku było możliwe dzięki przedterminowemu i ponad plan wykonanemu poprzedniemu planowi dwuletniemu.

Rzecz zrozumiała, że mówiąc o drogach gospodarczego rozwoju Republiki nie można przemilczeć planu pięcioletniego, zwłaszcza kiedy Republika przeżyła trzeci rok jego wykonania. Planowi temu „Przegląd Zachodni” poświęcił specjalny artykuł². Niemniej jednak dla zorientowania się w całokształcie spraw omawianych, będzie zapewne rzeczą słuszną dokonać raz jeszcze ogólnego rzutu oka na ten plan.

Uchwalony on został w r. 1951. Republika nadała temu faktowi, jakże słuszenie, charakter wielkiego wydarzenia zarówno gospodarczego, jak politycznego. Zgodnie z planem, postanowiono zmobilizować dla jego wykonania wszystkie żywotne siły Republiki, nakładając moralny obowiązek na jej obywateli ofiarnego udziału w tym wielkim przedsięwzięciu.

W dziedzinie produkcji przemysłowej przewidziano, że ma ona osiągnąć 192,3% w stosunku do 1950 r. Przewidziano szczególne zwiększenie zdolności produkcyjnej w metalurgii, w dziale budowy ciężkich maszyn i w przemyśle chemicznym, aby uniezależnić się gospodarczo od krajów kapitalistycznych. Produkcja brutto w 1955 r. wyrażać się będzie wartością 45.006,3 milionów DM. Aby to sobie uświadomić, wystarczy przypomnieć, że wartość produkcji brutto w 1936 r. wynosiła 21.282 mil. DM.

Produkcja podniesie się w poszczególnych gałęziach przemysłu pod koniec planu pięcioletniego, zakładając 100 za r. 1950: w metalurgii na 253,6, w mechanice precyzyjnej i optyce na 238,9, w przemyśle chemicznym na 204,4, w materiałach budowlanych na 209,8, w przemyśle lekkim na 199,6. Wartość całej produkcji przemysłu brutto wynosić będzie w 1955 r. 45 miliardów DM, gdy w 1950 r. zaplanowano ją na 23,4 miliardy DM.

Aby temu zadaniu podołać, przewidziano podniesienie się produktywności pracy co najmniej o 72%. Przyczynić się do tego ma działalność aktywistów, ruch współzawodnictwa oraz stosowanie najnowszych metod pracy.

Na odcinku rolnictwa przewiduje się podniesienie produkcji co najmniej o 57%. W latach pięcioletki powierzchnia zasiewów rozszerzy się: do 5.126 mil. ha, tzn. o 102,3%. Ustalono w planie podniesienie przeciętne ilości zbiorów wszystkich upraw, przewidziano wzrost pogłowia wszystkich kategorii zwierząt oraz ich produktywności. Szczególną uwagę zwrócono na dalszą mechanizację pracy na roli i zaplanowano nakłady gospodarcze na te cele.

W związku z przewidzianym rozwojem całokształtu życia gospodarczego, zwłaszcza w przemyśle i rolnictwie, zaplanowano rozwój komunikacji przez jej podniesienie na 156% (100% w r. 1950).

Na potrzeby odbudowy zaplanowano podwojenie produkcji przemysłu budowlanego, jak też zapewniono wysoki poziom techniczny prac budowlanych, przewidując zastosowanie jak najdalej idącej mechanizacji i nowych konstrukcji. W tym wypadku plan szczególnie uwzględnia odbudowę miast zniszczonych. Przewiduje się zbudowanie w okresie pięciu lat 240.000 mieszkań powierzchni mieszkalnej ok. 10 milionów metrów kw.

Równoległe do tych zamierzeń planu pięcioletniego przewidziano proporcjonalnie do całości rozbudowę sieci pocztowej.

Dla rzemiosła ustalono w planie wzrost wydajności na 7,078 miliardów DM w 1952 r. wobec 4,422 miliardów DM z 1950 r., co stanowi 160%.

Na odcinku polityki leśnej przewidziano przede wszystkim zwiększenie powierzchni zalesienia jak i podniesienie produkcji przemysłu leśnego.

² Edward Serwański, Pięcioletni plan gospodarczego rozwoju Niemieckiej Republiki Demokracji, Przegląd Zachodni, 7/8 — 1952.

Co do handlu zagranicznego ustalono szczególnie wzmoczenie jego rozwoju, przewidziano bowiem wzrost w 1955 r. na 290% (100% w 1950).

W trosce o podniesienie warunków życia i życiowego poziomu ludności przewiduje się najpierw osiągnięcie przedwojennego standardu, a pod koniec pięcioletnia jego przekroczenie. Produkcja środków żywnościowych podniesie się w tym czasie, w porównaniu z 1950 r., o 186,9%. Równoległe przewidziano w tym samym czasie podniesienie sumy płac o 131%. Plan uwzględnia dodatkowo obniżenie cen żywności i artykułów powszechnego użytku.

W planie wiele miejsca udzielono sprawom wyższego poziomu kulturalnego całej ludności, poszerzenia i pogłębienia oświaty ludowej jak i też rozwojowi postępowej nauki i sztuki niemieckiej. Do 1955 r. na etaty państwowe w dziedzinie oświaty i kultury, wraz z inwestycjami, przewiduje się sumy o 48% wyższe niż w r. 1950. Liczba szkół ogólnokształcących i zawodowych podniesie się do 12.410, liczba studentów do 26.890 w 1950 r. na 43.600 w 1955 r. Równocześnie podniesie się liczba nauczycieli z 88.486 na 113.820.

Produkcja w dziedzinie literatury i wydawnictw naukowych i książek, przeznaczonych dla sieci bibliotek ludowych, osiągnie w r. 1955 40 milionów tomów. Ogólna suma funduszy na prace inwestycyjne na odcinku oświaty ludowej i kultury wyniesie w latach 1951 do 1955 1,204 mil. DM.

Podobnie uwzględniono w planie zdrowie pracujących. Ogólna suma środków finansowych przeznaczonych ze strony państwa na ten cel podniesie się w 1955 r., w stosunku do 1950 r., o 155%. Wzrośnie liczba szpitali, poliklinik i ambulatoriów, powiększy się także liczba miejsc w sanatoriach. Na cele opieki lekarskiej przeznaczono inwestycje wartości 532 milionów DM.

Dla akcji wczasowej przewidziano wzrost sieci domów wypoczynkowych (24.000 miejsc nowych).

Obszernie omawia plan sprawy pracy i techniki. Jak już podaliśmy, w związku z zaplanowaniem szczególnego wysiłku na odcinku przemysłowym, przewidziano podniesienie produktywności pracy. W wielu miejscach poszczególnych części planu omawia się to zagadnienie. Przewidziano zatrudnienie w gospodarce narodowej 7,1 mil. osób, co stanowi wzrost o 13% w stosunku do 1950 r. Specjalnie plan przewiduje powiększenie liczby pracujących w przemyśle, mianowicie do 119%, a w budownictwie do 132% (wskaźnik z 1950 r. — 100). W okresie pięcioletnim zostanie zaangażowanych 797.000 sił nowych.

Wielkie znaczenie przywiązuje plan do podniesienia kwalifikacji zawodowych pracujących. W tym celu dla praktykujących uczniów przewidziano 1.170.000 miejsc. Średnie i wyższe szkolnictwo zawodowe wykształci ma 165.000 nowych sił kwalifikowanych.

Dalsza sprawa to zagadnienie podniesienia wydajności pracy, którą przewidziano podnieść o 172%, zakładając 100 w 1950 r. Oczywiście, równoległe do tych przedsięwzięć, zwrócono uwagę na rozwój nauki i techniki. W planie przewidziano dla naukowych badań i rozwoju doświadczeń z budżetu państwowego sumę 790 mil. DM, z czego poszczególne ministerstwa na wykonanie tych prac otrzymają 500 mil. DM.

Równocześnie jednak przewiduje się obniżkę kosztów własnych całej produkcji przemysłowej o 25,8% w stosunku do 1950 r.

Ustalając wymogi co do podniesienia wydajności pracy, plan równocześnie ustalił proporcjonalnie podwyżkę płac robotników, urzędników, inżynierów i techników o 16,5%.

Jest to zaledwie pobieżne zestawienie cyfr. Trzeba wnikać głębiej w całokształt planu, aby zrozumieć w zupełności jego właściwy charakter gospodarczy, szczególnie zaś zauważyć akcenty polityczne zarówno w samej ustawie, jak i w komentarzach publicystycznych i prasowych, poświęconych jego omówieniu.

Tych akcentów politycznych jest wiele; zwrócimy tylko uwagę na dwa najważniejsze. Pierwszy z nich to podkreślanie, tak w ustawie jak i w wypowiedziach politycznych i gospodarczych, społecznego wysiłku Republiki nad wygotowaniem planu. Brały w tym udział jak najszerze sfery pracujących robotników, naukowców, techników, urzędników, chłopów i polityków. Dalsza rzecz, co trzeba podkreślić, to powstanie planu z inicjatywy SED, przodującej siły klasy robotniczej Republiki. W jego ostatecznym opracowaniu jednak brały udział wszystkie stronnictwa demokratyczne Republiki.

Akcent drugi, charakteryzujący ustawę, co szczególnie mocno zaznaczono zarówno w tekście Ustawy, jak zwłaszcza w Izbie Ludowej, w czasie obrad nad uchwaleniem planu, mianowicie jej pokojowy charakter.

Zwracając uwagę na ten akcent wielkiego przedsięwzięcia Republiki, należy wskazać na jego znaczenie ściśle polityczne. Tutaj zwłaszcza, podobnie jak to zrobiono przy porównywaniu rozwoju stosunków w latach ubiegłych, zwrócono uwagę na to, co się dzieje w Niemczech zachodnich. Tak jak w ubiegłych latach, tak i w chwili uchwalania planu bardzo ostro przeciwstawiono stan rzeczy, istniejący w Republice, temu, który wywołał w Niemczech zachodnich swą polityką Adenauer, Schumacher, Lehr i Kaiser, przygotowując wraz z anglo-amerykańskimi imperialistami z Niemiec zachodnich „Aufmarschgebiet des Atlantik-Kriegsblocks“.

Niemiecka Republika Demokratyczna, uchwalając plan pięcioletni, ustami swoich mężów stanu wyraźnie się zadeklarowała po stronie pokojowego bloku wszystkich państw, za współpracą z krajami demokracji ludowej pod przewodnictwem Związku Radzieckiego³.

III. W drugim roku planu pięcioletniego

Rok 1951.

Przyjrzyjmy się teraz dotychczasowemu wykonaniu planu pięcioletniego. Przedstawimy go w dwóch relacjach: w pierwszej przedstawimy wyniki z r. 1951, w drugiej — kwartalne wykonania z 1952 r.⁴

Wykonanie planu z r. 1951 przedstawił na 20. posiedzeniu Izby Ludowej Heinrich Rau, zastępca prezesa ministrów i przewodniczący Państwowej Komisji Planowania.

W pierwszym roku przekroczono w produkcji przemysłowej (brutto) plan o 5,2%. W porównaniu z r. 1950 wyprodukowano o 21,9% więcej, w porównaniu zaś z 1936 r. 36%. Trzydzieści branż przemysłowych przekroczyło plan. Podnieść należy, że w większej mierze przekroczyły plan przemysły uspołecznione aniżeli spółdzielnie i przemysł prywatny.

Jeśli chodzi o rolnictwo, to w pierwszym roku planu osiągnięto zbiory i wyniki lepsze aniżeli w r. 1950. Bardzo dobre były zbiory zbóż. Nie udało się natomiast, jak zaplanowano, wykorzystać całości obszaru pod uprawę w Brandenburgii i Me-

³ W odniesieniu do spraw planu 5-letniego patrz specjalny cykl wydawnictw pt. Schriftenreihe des Fünfjahrplans, wydawn. Die Wirtschaft, Berlin.

⁴ Patrz materiały z tej dziedziny w Kronikach Gospodarczych z Niemiec redagowanych przez M. Zakrzewskiego, w Przeglądzie Zachodnim, szczególnie numery: 5/6 — 1952, 7/8 — 1952, 9/10 — 1952 i 11/12 — 1952.

klemburgu. Pomyślnie rozwinęła się hodowla bydła i nierogacizny, przez co podniesiono stan bydła ilościowo i jakościowo w stosunku do r. 1950. Szczególnie zwiększyła się ilość świń, wynosząc w stosunku do 1950 r. 124,3%. Plan tutaj zatem poważnie przekroczono.

W trakcie realizowania planu w pierwszym jego roku wyłonił się szereg trudności natury technicznej przy uprawie roli, w związku z współpracą stacji traktorzystów z warsztatami rolnymi. Pewne trudności dało się także zauważyć w reglamentacji produkcji rolnej i zakupów produktów wiejskich. Mimo to, jak podkreślił Rau w sprawozdaniu, sytuacja w rolnictwie polepszyła się znacznie.

Wiele miejsca poświęcił Rau sprawom inwestycyjnym, zwracając i w tym wypadku uwagę na trudności, które trzeba było pokonać. Plan inwestycyjny nie został w pełni wykonany, chociaż w r. 1951 inwestowano o 40,7% więcej aniżeli w roku poprzednim. W sprawozdaniu podkreślono, że np. Ministerstwo Komunikacji zużyło tylko 85% sum przewidzianych w planie inwestycyjnym, Ministerstwo Hutnictwa i Kopalnictwa Rud 89%. Podobnie nie zużyło w całości sum przewidzianych w planie inwestycyjnym kilka rządów krajowych.

Pewien wpływ na ten stan rzeczy miała polityka rządu Adenauera, który — wiedząc, że społeczeństwo rozumie konieczność jak i znaczenie wymiany handlowej pomiędzy strefami — czyni to tylko w takiej mierze, w jakiej może to wpłynąć na uśpienie społeczeństwa zachodnio-niemieckiego. Rau jednakże mocno podkreślił, że Republika nie będzie brała pod uwagę tego rodzaju stawiania sprawy.

Oceniając zarówno dorobek, jak i trudności, Rau podkreślił konieczność ustalenia w przedsiębiorstwach technicznie i gospodarczo uzasadnionych norm, których brak, podobnie zresztą jak i dokładniejszych liczb kontrolnych, odbija się niekorzystnie na życiu gospodarczym.

W dziedzinie handlu Państwowa Organizacja Handlowa pięciokrotnie obniżyła na przestrzeni roku ceny na szereg artykułów pierwszej potrzeby. W pierwszym roku zniesiono racjonowanie artykułów żywnościowych takich, jak mąka, pieczywo, marmolady i inne. Ale i tutaj Rau krytycznie ocenił działalność tej organizacji, stwierdzając, że nie wykonała ona planu całkowicie. Szczególnie skrytykował Rau pracę aparatu rozdzielczego jak i jego personelu.

Dobrze natomiast wykonał przewidziane zadania handel spółdzielczy, który plan przekroczył. Podobnie wzrosły znacznie obroty w handlu prywatnym.

W handlu zagranicznym, nie licząc handlu wewnętrznego, międzystrefowego, obroty w roku pierwszym planu, w porównaniu z rokiem ubiegłym, podniosły się o 60%. Wyjątkowo wysoki udział w tych obrotach miały państwa demokracji ludowej, Chiny Ludowe, a zwłaszcza ZSRR. Udział tych państw wynosił 79% wszystkich obrotów zagranicznych Republiki.

Eksport obejmował głównie maszyny, artykuły elektrotechniczne, wyroby mechaniki precyzyjnej i optyki, wreszcie produkty przemysłu chemicznego. Import zaś obejmował: węgiel kamienny, rudy żelazne, bawełnę, skóry, chmiel, tłuszcze jadalne, wszystko w większym rozmiarze aniżeli w r. 1950.

W dużym stopniu natomiast został zredukowany handel z zachodnimi Niemcami, a mianowicie do tak szczupłych rozmiarów, że wyniósł on zaledwie 20% obrotów roku poprzedniego. Dodać trzeba, że nie została wykonana zawarta w 1950 r. umowa berlińska na skutek jej zbojkotowania przez rząd boński i zachodnie władze okupacyjne.

Rau, składając sprawozdanie w duchu krytyki, podkreślił potrzebę podjęcia wielkich prac organizacyjnych i administracyjnych dla usprawnienia kontroli całej gospodarki narodowej.

Rok 1952.

Lepsze spojrzenie na całokształt rozwijającej się gospodarki Niemieckiej Republiki Demokratycznej uzyskamy, przypatrzysz się wykonaniu drugiego roku planu pięcioletniego. Przedstawimy wykonanie to w relacjach kwartalnych, tak jak w komunikatach swych podaje Państwowa Komisja Planowania N. R. D.

Kwartał I: Produkcję przemysłową (brutto), licząc w stosunku do planu globalnie, przekroczone, wykonując ją w 101,5%. Przekroczone wykonanie planu w przemyśle mechaniki precyzyjnej i optyki o 10%, w przemyśle elektrotechnicznym o 4%, budowy maszyn również o 4%. Nie wykonało planu kilka przemysłów.

W porównaniu z pierwszym kwartałem poprzedniego roku wzrosła znacznie wytwórczość urządzeń fabrycznych jak i zakładów przemysłowych. Urządzeń potrzebnych dla wyposażenia fabryk jedwabi sztucznych i celulozy wyprodukowano np. 120% więcej aniżeli w tym samym czasie poprzedniego roku; 101% osiągnięto w produkcji urządzeń dla górnictwa, 87% dla przemysłu metalurgicznego. Osiągnięcia te mają tym większe znaczenie, że były zamówione w związku z planowanymi inwestycjami.

Wzrosła również produkcja artykułów tekstylnych, obuwia skórzanego, niektórych chemikaliów i środków żywnościowych.

W rolnictwie wykonano prace wiosenne lepiej aniżeli w roku poprzednim. W porównaniu z pierwszym kwartałem poprzedniego roku zanotowano znaczny wzrost ilości świń, bo około 40%. Zwiększyła się także o około 30% produkcja mleka. Podkreślono w planie sprawniejszą działalność stacji wypożyczania maszyn i urządzeń rolniczych aniżeli w roku poprzednim. Fakt ten wpłynął też poważnie na lepsze wykonanie prac wiosennych.

Jeśli chodzi o wykonanie inwestycji, to jakkolwiek zużyto na ten cel ogółem 16% więcej środków niż w pierwszym kwartale roku poprzedniego, to jednak plan nie został wykonany. W porównaniu z pierwszym kwartałem 1951 r. inwestycje w przemyśle energetycznym wzrosły o 88%, w chemicznym o 78%, podobnie w przemyśle budowlanym, a nieznacznie mniej w Ministerstwie Komunikacji. Mniejsze wzrosty zanotowano w Ministerstwie Rolnictwa i Leśnictwa i w Ministerstwie Przemysłu Lekkiego.

W dziedzinie handlu zagranicznego i wewnętrznego zanotowano znaczny wzrost w porównaniu z analogicznym okresem roku poprzedniego. Przede wszystkim rozszerzono wymianę towarową z ZSRR oraz z krajami demokracji ludowej. Wzrosła także wymiana z krajami kapitalistycznymi, natomiast nie notowano prawie wcale obrotu handlowego z Niemcami zachodnimi.

Poważnie podniosła swoje obroty w porównaniu z pierwszym kwartałem poprzedniego roku Państwowa Organizacja Handlowa, bo o 44%. Uwidocznili się to także w handlu prywatnym i spółdzielczym.

Kwartał II: Produkcja przemysłowa w drugim kwartale wykonana została w 1,1% ponad plan. W porównaniu z drugim kwartałem poprzedniego roku stanowi to wzrost o 13%, a w porównaniu z analogicznym okresem 1950 r. o 45%.

Przedsiębiorstwa uspołecznione wykonały swoje zadania także ponad plan o 0,8%. W porównaniu z tym samym okresem z roku ubiegłego produkcja wzrosła o 17%. Najwięcej wzrosła produkcja przedsiębiorstw zgrupowanych w Ministerstwie Węgla i Energetyki, gdzie ogółem wyprodukowano 10% ponad plan. O 5% ponad plan wykonało swoje zadania Ministerstwo Hutnictwa i Rud. Jedynie Ministerstwo Budowy Maszyn wykonało plan w 93%.

Nie wykonały również planu uspołecznione przedsiębiorstwa miejscowe, jakkolwiek zwiększyły swą produkcję o 35% w porównaniu z rokiem poprzednim.

Ponad plan wykonał produkcję szereg branż przemysłowych: jak przemysł energetyczny, budowy maszyn rolniczych, szereg działów przemysłu chemicznego, sztucznych jedwabi, trykotarski, wyrobów alkoholowych itd.

Nie wykonały natomiast planu przedsiębiorstwa produkcji ciężkich maszyn, obrabiarek i środków komunikacji.

Obniżono w całym półroczu w przemyśle uspołecznionym koszty własne, a wydajność robotników zatrudnionych w produkcji podniosła się, w porównaniu z drugim kwartałem poprzedniego roku, o 12%.

Wzrosła liczba zatrudnionych w całym przemyśle, w porównaniu z drugim kwartałem poprzedniego roku, o 5,7%, a w przemyśle uspołecznionym o 7,4%.

Jeśli chodzi o rolnictwo, to poprawił się stan wiosennych upraw zarówno w majątkach uspołecznionych jak i w gospodarstwach chłopskich. Żniwa przebiegły pomyślnie. Zwiększył się inwentarz, zwłaszcza wzrosła liczba świń o 41%, krów i owiec o 12%. Produkcję mleka podniesiono o 24% w porównaniu z drugim kwartałem poprzedniego roku, a dzięki wzrostowi pogłowia zwierzęcego podniosła się także produkcja mięsa.

W pierwszym półroczu 1952 r. ruch inwestycyjny wzrósł o 35%, jakkolwiek plan inwestycyjny nie został w całości wykonany. O półtora razy więcej inwestowano, w porównaniu z pierwszym półroczem 1951 r. w Ministerstwie Przemysłu Budowlanego; podobnie zainwestowały jednostki administracyjne przemysłu węglowego. Podniesienie inwestycji zaznaczyło się również w Ministerstwie Komunikacji oraz w szeregu innych.

W handlu zagranicznym obroty wzrosły o 24 $\frac{1}{2}$ % w porównaniu z analogicznym okresem roku poprzedniego; obroty importu zwiększyły się przy tym o 25%, eksportu o 22 $\frac{1}{2}$ %. W handlu zewnętrznym plan wykonano z nadwyżką 5%.

Państwowa Organizacja Handlowa podniosła zaopatrzenie, w porównaniu z pierwszym półroczem 1951 r.: mięsa i przetworów mięsnych o 38%, jaj itp. o 50%, obuwia skózanego o 48%, pończoch i skarpet o 24%, trykotaży o 22%. Mimo to sprawozdanie krytycznie ocenia w dalszym ciągu działalność Państwowej Organizacji Handlowej z powodu braków w dystrybucji.

Dzięki wynikom gospodarki uspołecznionej podniesiono płace i pensje robotników kwalifikowanych, naukowców, inżynierów i techników oraz przygotowano zwyczki wynagrodzeń dla innych działów życia gospodarczego.

III kwartał⁵: W trzecim kwartale produkcja przemysłu (brutto) została wykonana w 102%; w porównaniu z analogicznym okresem z poprzedniego roku wzrosła na 118%. Uspołecznione przedsiębiorstwa podniosły swą produkcję w porównaniu z rokiem poprzednim na 119%.

Wydajność pracy w przedsiębiorstwach uspołecznionych w porównaniu z poprzednim rokiem podniosła się o 15,6%. Zmniejszenie kosztów własnych w przedsiębiorstwach uspołecznionych wyniosła 4,2%.

Ministerstwa i sekretariaty stanu wykonały plan następująco:

Węgiel — 99%, energetyka — 103%, hutnictwo i górnictwo — 103%, budowa maszyn — 91%, chemia — 108%, kamień i ziemia — 93%, lekki przemysł — 105%, żywność — 108%.

Następnie sprawozdanie wymienia procentowy wzrost produkcji poszczególnych wytworów wyżej wymienionych przedsiębiorstw w porównaniu z III kwartałem ubiegłego roku; zestawienie to wykazuje wzrost ilości wyprodukowanych wytworów od 104% aż po 222%.

⁵ Die Wirtschaft, nr 45 z 7 X 1952.

Liczba zatrudnionych w przemyśle wzrosła w III kwartale, w porównaniu z analogicznym okresem roku ubiegłego, na 105⁰/₀, w przemyśle uspołecznionym na 107⁰/₀. Wzrosła przy tym poważnie liczba zatrudnionych w przemyśle kobiet, która w III kwartale stanowiła 35⁰/₀ wszystkich zatrudnionych.

Jeśli chodzi o rolnictwo, to żniwa, zakończone ostatecznie we wrześniu, przyniosły takie same wyniki pod względem wydajności z ha, co w ubiegłym dobrym roku. W znacznym stopniu na pomyślny przebieg zbiórki w polu wpłynęły maszyny rolnicze przesłane przez Związek Radziecki. W majątkach uspołecznionych zbiory zbóż wzrosły o 16⁰/₀.

W hodowli zanotowano następujący wzrost w porównaniu z rokiem poprzednim: bydło, liczba ogólna — na 105⁰/₀, w tym krowy — na 108⁰/₀, świnie — liczba ogólna — na 139⁰/₀, w tym maciory — na 114⁰/₀. W porównaniu z rokiem 1938 stan liczbowy świń podniósł się na 156⁰/₀. W majątkach uspołecznionych stan pogłowia podniósł się jeszcze znacznie.

Ilość mleka wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim na 110⁰/₀; wzrost wydajności na krowę podniósł się na 103⁰/₀.

Dobry wynik żniw zawdzięczać trzeba sprawnej pracy państwowych stacji wypożyczenia maszyn, których stan w porównaniu z październikiem poprzedniego roku podniósł się: traktorów na — 136⁰/₀, żniwiarek na — 103⁰/₀, wiązarek na — 149⁰/₀, traktorów-pługów na — 104⁰/₀, traktorów-kultywatorów na — 151⁰/₀.

W porównaniu z rokiem poprzednim wzrosła także liczba spółdzielni produkcyjnych.

Na odcinku komunikacji sprawozdanie stwierdza wzrost ilości przewiezionych towarów na 115⁰/₀, a średnio dziennie 11⁰/₀ wagonów towarowych zostało więcej załadowanych.

Koleje zwiększyły swą wydajność, licząc tona/kilometry, w porównaniu z rokiem poprzednim, na 113⁰/₀.

Jeśli chodzi o wykonanie planu inwestycji, to wzrosły one na przestrzeni trzech kwartałów 1952 r. w porównaniu z takim samym okresem roku poprzedniego, na 137⁰/₀. W poszczególnych ministerstwach i sekretariatach stanu wzrosły inwestycje od najniższej pozycji, mianowicie w Ministerstwie Lekkiego Przemysłu, na 105⁰/₀ aż po 269⁰/₀ w sekretariacie stanu węgla i energetyki.

Na odcinku handlu zagranicznego wzrost obrotu w trzech kwartałach 1952 r. w porównaniu z analogicznym okresem roku poprzedniego, podniósł się na 131⁰/₀. Do tego wzrostu przyczynił się przede wszystkim obrót towarowy z krajami demokracji ludowej, których udział w całym obrocie wynosił 75⁰/₀.

W zakresie handlu wewnętrznego obrót towarów przewidziany planem wzrósł na 102⁰/₀, a w przedsiębiorstwach handlu uspołecznionego na 104⁰/₀. Jeśli chodzi o zaopatrzenie konsumentów podstawowymi artykułami, to na przestrzeni trzech kwartałów 1952 r., w porównaniu z analogicznym okresem roku poprzedniego, wzrosło ono: w mięsie i wyrobach mięsnych na 141⁰/₀, w tłuszczu na 115⁰/₀, w mleku na 106⁰/₀, w bieliźnie trykotowej na 123⁰/₀, w obuwiu skórzanym na 146⁰/₀.

Pomyślne wykonanie planu we wszystkich dziedzinach życia gospodarczego, dzięki wydatnej działalności aktywistów i brygad pracy, spowodowało nie tylko podniesienie standardu życiowego ludności, ale stało się także dalszą poważną podstawą do wykonania narodowego planu gospodarczego na r. 1952⁶.

⁶ Omówienie osiągnięć III kwartału i jego porównanie z dotychczasowym wykonaniem planu gospodarczego omówiono w „Die Wirtschaft“, nr 46 z 14 X 1952.

Budżet państwowy NRD na rok 1952. Izba Ludowa na 23 posiedzeniu uchwaliła budżet państwowy na rok 1952. Dla zobrazowania całokształtu osiągnięć gospodarczych Republiki w tym roku, łączymy ogólny rzut oka na budżet z przedstawionym wyżej przebiegiem wykonania narodowego planu gospodarczego.

Budżet przewiduje wpływy w r. 1952 na sumę 31.695,1 mil. DM, ustalając sumę wydatków na 31.635,7 mil. DM. Nadwyżka wpływów nad wydatkami wynosi na r. 1952 — 59,4 mil. DM; ponieważ z r. 1951 pozostało nadwyżki 693,3 mil. DM, przeto nadwyżka w końcu 1952 r. wyniesie 755,7 mil. DM.

Gospodarka uspołeczniona przysporzy swymi wpływami budżetowi wzrost 4276,6 mil. (w roku ub. było 2964 mil.), czyli więcej o 44,3%. Przyczyną tego wzrostu jest podniesiona produkcja przemysłowa, zwiększona wydajność pracy, obniżenie kosztów własnych, wzrost obrotów towarowych, usług i obniżka cen.

Wydatki na inwestycje podniesiono na 5.117,5 mil. (333,27 mil. w 1951 r.), czyli przeszło o 55%.

Budżet wydatki na rolnictwo podnosi w porównaniu z rokiem ubiegłym o 63,4%.

Na cele socjalne, zdrowotne, zwiększenie bezpieczeństwa pracy, podniesienie kwalifikacji zawodowych, i dalej na renty i wsparcia, budżet przewidział sześć i pół miliarda DM, co stanowi wzrost o 17% w porównaniu z poprzednim rokiem.

Na cele kulturalne wyznaczono w budżecie 2167,8 mil. DM (1636 mil. DM w r. 1951), tj. o 32,6% więcej.

Zastępca prezesa Rady Ministrów, minister finansów dr Loch, przedstawiając budżet Izbie Ludowej, wskazał na wzrost wydatków na cele społeczne i kulturalne w budżecie na r. 1952, porównał go z jednej strony z rokiem poprzednim, w którym tych wydatków na wspomniane cele było mniej, z drugiej zaś z deficytową gospodarką tzw. Republiki Związkowej. Minister bowiem finansów Schäffer przewiduje deficyt tzw. Republiki Związkowej w wysokości co najmniej 4,4 miliarda marek, a prawdopodobnie wrośnie on do sumy 5,2 miliarda Mk.

Pomimo wielkich sukcesów gospodarczych i finansowych budżet państwowy NRD przewidywał oszczędności oraz zakładał jak najdalej idącą skrupulatność i dokładność w wykonywaniu przedsięwzięć zamierzonych przez państwo⁷.

IV. Budowa podstaw socjalizmu

Poświęciliśmy stosunkowo wiele miejsca statystycznemu zestawieniu dotychczasowych osiągnięć Republiki w odniesieniu do planu pięcioletniego. Rzeczą jest oczywiście, że dokonując przeglądu życia gospodarczego Niemieckiej Republiki Demokratycznej, nie należy bynajmniej ograniczać się do powyższego; najpierw dlatego chociażby, że zestawienie to nie obrazuje całokształtu życia, a po drugie, że istnieje szereg niemniej ważkich procesów, na które bezwzględnie należy zwrócić uwagę.

Powiedzieliśmy już na wstępie, że obok wprowadzenia w życie planu pięcioletniego Republika weszła w fazę budowy podstaw socjalizmu. Wielki ten zwrot w życiu gospodarczym Republiki związany jest z II konferencją partyjną SED, która się odbyła w Berlinie 9—12 lipca 1952 r.

Na konferencji tej sekretarz generalny SED Walter Ulbricht wyznaczył nowe perspektywy rozwoju i zadania gospodarcze Niemieckiej Republiki Demokratycznej⁸. Wejście w tę nową fazę stało się możliwe

⁷ Ogólny rzut oka na dorobek gospodarczy przedstawiono w artykule Waltera Bartela: *Drei Jahre Deutsche Demokratische Republik, Neue Welt*, zesz. 20, z października 1952.

⁸ Opublikowane drukami, Walter Ulbricht, *Die gegenwärtige Lage und die neuen Aufgaben der Sozialistischen Einheitspartei Deutschlands*, Dietz-Verlag, Berlin 1952.

dzięki uświadomieniu patriotycznemu mas pracujących. Komitet Centralny SED wystąpił z projektem realizacji gospodarki socjalistycznej. Plan zmierza do odbudowy wielkich zakładów według najnowocześniejszych metod, do pokonania dysproporcji gospodarczych, powstałych wskutek rozbitcia Niemiec, następnie do zupełnego wyzyskania najnowszych osiągnięć nauki, wreszcie do podniesienia we wszystkich przedsiębiorstwach uspołecznionych wydajności pracy i wprowadzenia rachunkowości gospodarczej.

W trosce o podniesienie poziomu technicznego przemysłu Biuro Polityczne SED zwróciło się do właściwych czynników o dostarczenie przemysłowi nowoczesnych maszyn budowlanych, urządzeń i maszyn do przedsiębiorstw węgla kamiennego, wreszcie instrumentów dla poszukiwań geologicznych.

Jeśli chodzi o sprawy rolnictwa, to pierwsze miejsce zajęło zagadnienie tworzenia spółdzielni produkcyjnych. Do takiego dobrowolnego zrzeszenia się przystąpił już szereg pracowników rolnych, nowoosiedleńców i innych chłopów. Komitet Centralny Partii będzie tę formę gospodarki na roli szczególnie popierał oraz ułatwiał powstawanie dalszych spółdzielni produkcyjnych na wsi, ponieważ tę formę uważa za najwłaściwszą.

Przedmiotem obrad była również sprawa współzawodnictwa; w dyskusji podkreślono, że należy mu nadać treść socjalistyczną.

Ze sprawami pracy związana była również dyskusja na temat zniżki kosztów własnych przedsiębiorstw i w związku z tym potrzeby opracowania nowych norm technicznych.

Zarówno przebieg jak wyniki II konferencji partyjnej SED wywarły wielkie wrażenie na całym społeczeństwie Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Znalazły też one wyraz w poczynaniach zainteresowanych władz, organizacji i instytucji. Niemiejszym refleksem odbiły się obrady II konferencji partyjnej w publicystyce i prasie.

Już w dwa tygodnie później obradowało kierownictwo Niemieckich Wolnych Związków Zawodowych, ustalając, zgodnie z postulatami konferencji, nowe zasady działalności i wytyczne dla świata pracy. Wyniki obrad znalazły swój wyraz w publicystyce. Ze względu na wagę tych wypowiedzi uważamy za właściwe zaznaczyć się z nimi bliżej⁹.

Zasadniczym postulatem działania i pracy Związku ma być połączenie wszystkich sił całej klasy robotniczej, która znowu ze swej strony ma być łącznikiem pomiędzy masami pracującymi a partią. Związki Zawodowe są dla mas pracujących szkołą socjalizmu. Główną metodą budowy podstaw socjalizmu jest współzawodnictwo pracy; jest ono równocześnie najlepszym środkiem do podnoszenia wydajności pracy. Dla tych właśnie celów stworzono brygady aktywistów; aktyw pracujących powinien być inicjatorem, organizatorem i kierownikiem akcji współzawodnictwa pracy. Dalszymi postulatami działania są: organizacja i odbywanie narad produkcyjnych, troska o poprawę warunków życia pracujących, sprawy ochrony pracy, jak również pilnowanie praw świata pracy. Do swych zadań związki zawodowe zaliczyć muszą także walkę o prawa pracujących w przedsiębiorstwach prywatnych. Następnie związki zawodowe powinny się starać, aby cały świat pracy związać z masową akcją w dziedzinie życia kulturalnego, w której świat pracy ze swej strony wystąpić powinien z twórczą inicjatywą.

⁹ Patrz Herbert Warnke, Die Aufgaben der Gewerkschaften beim Aufbau des Sozialismus in der Deutschen Demokratischen Republik, Einheit, zes. 10 z października 1952.

Szczególnym wyrazem starań świata pracy, zwłaszcza zaś związków zawodowych, powinno być przypilnowanie zawarcia umów zbiorowych. W pracy, zmierzającej do poprawy warunków bytowych, jak i całokształtu spraw związanych z życiem świata pracy, aktywistom organizacyjnym, działaczom, towarzyszyć winno wysokie poczucie odpowiedzialności. Szczególnym zaś staraniem związków zawodowych i aktywistów winna być troska o poprawę samej organizacji pracy, o stworzenie zdolnego do tej pracy dobrego aktywu, który by się przyczynił do realizacji postanowień i uchwał pracujących.

Stwierdzić trzeba, że szereg tych postulatów postawił świat pracy już przedtem, w wyniku jednak II konferencji partyjnej SED i w wyniku obrad kierownictwa Niemieckich Wolnych Związków Zawodowych otrzymały one nowe naświetlenie. Problemy zostały pogłębione, przede wszystkim zaś rozszerzono zakres obowiązków aktywu mas pracujących.

Szczególne jednak znaczenie tych nowych postulatów związać należy z nowymi założeniami przebudowy gospodarczej Niemieckiej Republiki Demokratycznej, przechodzącej do budowy podstaw socjalizmu.

Znalazło to także wyraz w wyżej przez nas przedstawionym postulatcie Waltera Ulbrichta, dotyczącym przebudowy struktury rolnej i struktury społecznej wsi Republiki¹⁰. Przebudowa ta, której wyrazem ma być poszerzenie bazy społecznej i gospodarczej socjalizmu przez stworzenie spółdzielni produkcyjnych, rozwinąć ma się proporcjonalnie do osiągnięć w przebudowie struktury przemysłu. Jak bowiem stwierdził Ulbricht, udział przedsiębiorstw społecznych i spółdzielczego sektora w produkcji przemysłu (brutto) wyniósł w 1950 r. 73,1⁰/₀, w 1951 r. 79,2 a w 1952 roku będzie wynosił już 81⁰/₀¹¹.

We wstępnej części naszej relacji zwróciliśmy uwagę na zmianę struktury rolnej i socjalnej wsi NRD, dzięki reformie dokonanej w pierwszych latach powojennych. W ostatecznym jej wyniku 566000 małorolnych i robotników rolnych otrzymało ziemię, bydło, zabudowania gospodarcze z maszynami i urządzeniami. Powstało 293 000 nowych małorolnych i średniorolnych gospodarstw.

W wyniku zmian w strukturze społecznej i gospodarczej wsi, obecnie 70⁰/₀ powierzchni uprawnej ziemi należy do pracującego chłopstwa, co stanowi poważną różnicę w stosunku do r. 1939, w którym pracujące chłopstwo posiadało tylko 40⁰/₀ ziemi uprawnej.

Od czasu przeprowadzenia reformy rolnej wzrósł poziom życia chłopów bardzo znacznie. Jeżeli zbiory zbóż w latach 1934/38 wynosiły na ha 20,6 a w r. 1946 spadły do 14,8 z ha, to w 1951 r. podniosły się one na 26,5.

Jeśli chodzi o stan trzody, to na 6,1 milionów hektarów ziemi uprawnej, według stanu z 3 VI 1952 r. było 7,5 milionów świń, w tym 837000 macior.

W ostatnich latach NRD wyasygnowała na potrzeby rolnictwa 3 miliardy DM; stworzono 585 stacji wypożyczania maszyn, posiadających razem 17 000 traktorów. Zbudowano nowych 170 000 budynków mieszkalnych i zabudowań gospodarczych.

To są podstawy, na których właśnie rząd NRD zamierza oprzeć akcję wprowadzania na wieś spółdzielni produkcyjnych¹². W tych też warunkach mógł Ulbricht

¹⁰ Całe to zagadnienie omówił Albert Schäfer w artykule pt. Die Schaffung von landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften in der DDR — ein entscheidender Schritt zur Festigung des Bündnisses zwischen der Arbeiterklasse und den werktätigen Bauern, Einheit, j. w.

¹¹ Z artykułu Waltera Ulbrichta, Bau des Sozialismus, Aufbau, zes. 2, 1952.

¹² Założenia programowe tej akcji przedstawił Fred Oelssner w pracy pt. Die Aufgaben der Partei auf dem Lande, Dietz-Verlag, Berlin 1952.

oświadczyć na drugiej konferencji partyjnej SED, iż przejście do fazy budowania socjalizmu stało się w Niemczech dlatego możliwe, że wzrosła świadomość mas.

Zgodnie też z postulatami wyżej wymienionej konferencji, już pod koniec lipca, na wniosek Biura Politycznego, Rada Ministrów uchwaliła pomoc dla spółdzielni produkcyjnych zapewniającą ich rozwój.

Obok zagadnienia dalszej rozbudowy przemysłu i rozbudowy spółdzielczej struktury wsi zagadnienia pracy stanowią niewątpliwie jeden z najważniejszych czynników umożliwiających pogłębienie i poszerzenie podstaw socjalizmu.

Jakie były próby w tej dziedzinie, jakimi drogami postępowała NRD na tym odcinku, unaocznic może retrospektywne spojrzenie chociażby w ostatni okres.

Wysiłek na tym odcinku miał w NRD różnorodną postać, wyraził się w wielu kierunkach, przybrał wiele form organizacyjnych, dotyczył szeregu najpoważniejszych problemów, interesujących zarówno samą Republikę, rząd, świat pracy, jak i wszystkie związane z nim instytucje, związki i organizacje. W zasadzie chodziło przeważnie o ustalenie nowych form organizacyjnych pracy, jak metod, nowych środków, chodziło o sprawy techniki itp.

W ostatnich latach na ten temat odbyło się wiele konferencji, zjazdów, narad warsztatowych. Wymienimy z nich najważniejsze.

Jeszcze w r. 1949 odbyła się w Lipsku wielka konferencja z członkami rządu, przedstawicielami życia gospodarczego, inteligencji technicznej i aktywistów w sprawie pracy, działalności i życia przedsiębiorstw uspołecznionych. Uchwały tej konferencji miały już wówczas wielkie znaczenie dla gospodarki, zagadnień socjalnych i finansowych. Również już wówczas zwrócono uwagę na sprawę lepszej wydajności pracy, jakości produkcji, oszczędności. Podkreślono sprawę organizacji aktywistów, brygad i współzawodnictwa pracy. Wysunięto wówczas także szereg postulatów pod adresem związków zawodowych, nie ukrywając bynajmniej krytycznych uwag skierowanych w stronę ich kierownictwa.

Innym tego rodzaju przedsięwzięciem była także na wielką skalę zakrojona narada przedstawicieli rządu, administracji gospodarczej i świata pracy w saskim okręgu przemysłowym. Odbyła się ona w Zwickau w 1950 r. Szczególnie licznie reprezentowani na tej naradzie byli przedstawiciele związków zawodowych, inteligencji technicznej, racjonalizatorów, aktywistów, górników i robotników przemysłowych. Krytykę pod adresem związków zawodowych wówczas pogłębiono, wytykając im, że nie wpływają one na rozwój akcji współzawodnictwa pracy. Wysłunięto wówczas postulat, aby do tej akcji zaangażować wszystkich, jak najszersze masy pracujące.

Na tej naradzie zwrócono także uwagę na błędy organizacyjne aparatu administracyjnego, potrzebę redukcji personalnych o 10%, na zaległości rozliczeniowe, brak współpracy zarządów przemysłowych z ministerstwami, na brak poparcia dla ruchu aktywistów, jak i na niedociągnięcia w akcji szkoleniowej nowego narybku pracowników.

Postanowiono wyniki obrad przekazać komisji naukowej dla wypracowania zagadnień.

Na tej naradzie wyróżniły się swą postawą brygady młodzieżowe, co powszechnie podkreślono.

Od owych narad, które miały charakter ogólnokrajowy, upłynęło już prawie trzy lata. W tym czasie, jak już to podkreśliliśmy, odbyło się wiele innych, które przyczyniły się do posunięcia naprzód zagadnień organizacji pracy, polepszenia jej metod i mobilizacji jak najlepszych środków. Wyrazem tego jest dzisiejsze życie świata pracy, odbiciem zaś prasa codzienna, tak polityczna, jak gospodarcza, wresz-

cie publicystyka. Gdyby najzwężej ująć problematykę tych zagadnień, to, zestawiając je, można by je ułożyć w następujący bardzo bogaty szereg.

Nad problematyką górują przede wszystkim sprawy zwiększenia wydajności pracy, oszczędnej gospodarki materiałem i usprawnienia procesu produkcji. Wynikami tych prób przepełnione są komunikaty z życia gospodarczego i pracowniczego w prasie. Szczególnym zainteresowaniem cieszą się w tym wypadku sukcesy przemysłu, hutnictwa i kopalń.

Następnie należy zwrócić uwagę na wielki ruch organizacyjny poświęcony naradom wytwórczym; na naradach tych dyskutuje się m. in. sposoby zastosowania metod, systemów i środków produkcji używanych w Związku Radzieckim.

Bardzo szeroko jest w tej chwili opracowywane w całej Republice zagadnienie współzawodnictwa pracy, wszystkich jej form, w powiązaniu ze sprawą oszczędności, ilości i jakości produkcji. Prasa przepełniona jest relacjami i komunikatami dotyczącymi wyników tej akcji. Równocześnie prowadzi się szeroko zakrojoną akcję, podjętą przez rząd, o najoszczędniejsze zużycie energii.

Szczególnym zainteresowaniem społeczeństwa cieszy się praca racjonalizatorów, a ich pomysły, ulepszenia, w których wyniku przysparza się majątkowi narodowemu miliony i miliardy marek, komentowane są i omawiane zarówno w ośrodkach pracy, jak w prasie. O ruchu tym już dziś można powiedzieć, że przybrał on w Republice charakter ruchu masowego.

Do tych akcji nawiązuje i inteligencja techniczna, wprowadzając ze swej strony nowe zasady w formy współzawodnictwa przez wprowadzenie tzw. kont osobistych. Polegają one na oszczędzaniu w zużyciu materiałów i narzędzi. Ruch ten wprowadzono dla inteligencji technicznej w początkach 1952 r. W marcu tegoż roku wręczono na specjalnej uroczystości w uniwersytecie w Rostocie pierwsze jedenaście książek oszczędzania. Podobnym wyrazem tych tendencji są konta inżynierskie, również jako nowa forma współzawodnictwa. Nawiązując już do techników i inżynierów, zwrócić także należy uwagę na bardzo ożywioną współpracę świata pracy i techników ze światem naukowym.

Szczególnym wyrazem starań o dobre przeprowadzenie organizacyjne i administracyjne produkcji stała się szeroko spopularyzowana w Republice akcja 21 kierowników technicznych przedsiębiorstw, którzy podjęli zobowiązanie wykonania całokształtu działalności produkcyjnej swych przedsiębiorstw bez dodatkowych subwencji.

Niezależnie od tych poczynań świat pracy żywo się interesuje akcją planowania właściwego zużycia materiałów, z drugiej zaś strony pracuje nad wprowadzeniem jak najlepszej rachunkowości przemysłowej. W trosce o dobrobyt klasy robotniczej pracuje się nad jak najlepszym katalogiem płac i ustaleniem właściwych norm pracy w przedsiębiorstwach.

Cały rok pracy w Niemieckiej Republice Demokratycznej przepełniony jest masową akcją zobowiązań z okazji zarówno rocznic, jak i wielkich wydarzeń współczesnych w Związku Radzieckim i całym świecie postępowym, związanych z budową socjalizmu i pokoju.

Wśród uroczystych dni świata pracy w Republice obchodzony jest również dzień 13 października jako dzień aktywistów. Ruch aktywistów, zapoczątkowany już w październiku 1948 r. przez Adolfa Hennecke, rozszerzył się żywiołowo: w roku następnym było 4,322 aktywistów, a w październiku 1952 r. 359.935 aktywistów. Z tym ruchem związana jest zwiększona wydajność pracy. Jeśli bowiem założyc w r. 1950 wydajność na 100%, to w r. 1952 wzrosła ona na 172%. Ekonomisci podkreślają, że w związku z podniesieniem tej wydajności dochód społeczny pracujących wzrósł w r. 1952 na 160% (w r. 1950 — 100%).

V. Odbudowa miast Republiki i jej stolicy—Berlina

Z kolei przyjrzyjmy się odbudowie Republiki, zwłaszcza zaś Berlina. Jest rzeczą zrozumiałą, że odbudowa Berlina ma dla Republiki i całej ludności szczególne znaczenie i że z odbudową tą związany jest poważnie czynnik emocjonalny.

Zniszczenia wojenne Niemiec, a zwłaszcza ich stolicy Berlina są poważnym utrudnieniem w dziele rozbudowy gospodarczej. Oczywiście NRD dołożyła wszelkich starań, aby się uporać z tym przykrym dziedzictwem. Szczególnie przecież trudna sytuacja wyłoniła się w Berlinie: po pierwsze dlatego, że był najwięcej zniszczony, a po drugie, że jest podzielony. Dwojaki układ stosunków oczywiście nie wpływa korzystnie na sytuację ani na rozwój miasta. Na moment ten zwrócił już uwagę w swym sprawozdaniu z trzyletniej gospodarki demokratyczny magistrat. Kiedy bowiem pod koniec 1948 r. rozpoczął on urzędowanie, we wschodniej części miasta utworzono uspołecznione przedsiębiorstwa a gospodarkę włączono w zamierzenia planu dwuletniego. Umożliwiło to rozwój gospodarczy tej części Berlina. Niestety, w sektorze zachodnim rozwija się raczej przemysł zbrojeniowy, z wielką szkodą dla pokojowego; rzemiosło i handel upada, a wiele przedsiębiorstw przenosi się na zachód. Stanowi to też powód poważnego bezrobocia.

Plan pięcioletni przewidywał już odbudowę i rozbudowę miast republiki ze szczególnym uwzględnieniem Berlina. We wrześniu jednak 1950 r. Izba Ludowa uchwaliła ustawę o odbudowie miast i Berlina. Ustawa ta dotyczyła: Berlina, Drezna, Lipska, Chemnitz, Magdeburga, Dessau, Rostocku, Wismaru, Nordhausen i innych 45 miast.

Równocześnie zwrócono uwagę na styl architektury, w jakim mają być odbudowane miasta. Postanowiono wzorować się na architekturze radzieckiej.

W sierpniu 1952 r. Rada Ministrów zatwierdziła projekty odbudowy miasta Drezna, Lipska, Magdeburga i Rostocku.

Odbudowa Berlina przybrała szczególne rozmiary i wyjątkowy charakter. W październiku 1951 r. ukazała się odezwa Komitetu Centralnego SED do wszystkich mieszkańców Berlina i wszystkich Niemców w sprawie odbudowy stolicy. W grudniu tegoż roku powstał Narodowy Komitet Odbudowy Stolicy Niemiec, który zaapelował do wszystkich Niemców o jak największy udział w odbudowie miasta. Akcja ta wywarła szczególne wrażenie w sektorze zachodnim Berlina i w Niemczech zachodnich.

Plan przewiduje nie tylko odbudowę, ale i rozbudowę miasta przez pobudowanie zupełnie nowych dzielnic. Następnie bierze pod uwagę wyniki dyskusji, jaka się toczyła nad zagadnieniem stylu odbudowy na I kongresie architektów, wreszcie przewiduje mobilizację środków materiałowych, finansowych i rąk ludzkich oraz urządzeń i narzędzi pracy. Czynnik społeczny i gospodarcza metoda, pełna inicjatywy, ma się szczególnie przyczynić do spotęgowania tempa odbudowy.

Od stycznia 1952 r. pracą objęto obszar 6,4 km². Szczególnym przecież miejscem odbudowy, interesującym wszystkich, jest Aleja Stalina, dająca najpełniejszy obraz ogromnego wysiłku twórczego. Już dziś wyłaniają się spoza rusztowań wielkie bloki domów, całe partie zabudowań, stanowiąc największą atrakcję dla berlińczyków.

Prace odbudowy prowadzi się przy najwyższej jej mechanizacji, a specjalnie sprowadzone dźwigi zastępują w sposób uwielokrotniony wysiłek robotników.

Przy odgruzowaniu Berlina zajęte są niezliczone masy ochotników, przysparzających zarówno cegły jak i przyspieszających dzieło odbudowy. Organizacje społeczne prowadzą pewnego rodzaju wyścig czy współzawodnictwo starając się jak najwięcej

pomóc miastu. W pierwszych kwartałach 1952 r. w pracach nad odbudową wzięło udział 600 tysięcy ochotników z załóg przedsiębiorstw Berlina. Z gruzów wydobyto 20 mil. cegieł, odtransportowano 300 tysięcy m³ gruzu, wydobyto 750 ton stali użytkowej, 72 tony metali kolorowych itd.

Z odbudową Berlina związany jest ożywiony ruch racjonalizatorski; przedsiębiorstwa podejmują zobowiązania na rzecz odbudowy, prowadzi się akcję oszczędnościową w produkcji przedsiębiorstw, a różnice ofiaruje się na rzecz odbudowy stolicy.

Odbudowa Berlina jest wyjątkowo popularna; interesują się nią dosłownie wszyscy, a ilość oraz rodzaj zobowiązań podjętych na rzecz odbudowy jest najlepszym tego dowodem.

VI. Podniesienie się poziomu standardu życiowego w ostatnich latach

Innym zmiennym przejawem życia Republiki ubiegłych lat jest systematyczne podnoszenie się poziomu standardu życiowego ludności. I tak pierwsza obniżka w lutym 1950 r. cen artykułów żywnościowych o 28% i artykułów przemysłowych o 32% spowodowała wielkie ożywienie w handlu. Tegoż roku starcy i niezdolni do pracy otrzymali odszkodowanie za straty poniesione przy przerachowaniu lub zdevaluowaniu dawnych oszczędności; osoby te zostały równocześnie zwolnione od świadczeń dla instytucji publicznych. Następnie małorolnym i średniorolnym obniżono o połowę spłatę zobowiązań z tytułu udzielonych kredytów na cele budowlane w związku z reformą rolną. Na skutek drugiej obniżki cen, w drugiej połowie 1950 r., której dokonała Państwowa Organizacja Handlowa, dochód realny ludności podniósł się o 680 mil. DM, zwłaszcza gdy jeszcze uwzględnimy wzrost płac, które się podniosły o 140 mil. DM, i gdy zwrócimy uwagę na ilość wypłat z tytułu oszczędności, wynoszących sumę 80 mil. DM.

Dalszym poważnym krokiem naprzód w podnoszeniu poziomu standardu życiowego ludności Republiki był rok następny (1951): a to dzięki nowej obniżce cen na artykuły żywnościowe, w pierwszej i w drugiej połowie roku. Dzięki tej obniżce ludność zaoszczędziła, czy podniosła swój dochód realny od 300—400 mil. DM. Zniżka cen w drugiej połowie roku była już 11, jaką przeprowadziła od swego powstania Państwowa Organizacja Handlowa. Zniżka z pierwszej połowy r. 1951 zredukowała ceny od 20—30%. W komunikatach i sprawozdaniach podkreślono, że zniżki cen są zapłatą za wydajny wysiłek świata pracy nad wykonaniem planu gospodarczego.

W tymże roku zmniejszono także o 10% podatek od wynagrodzeń i dochodów inteligencji, a kobiety pracujące, mające dzieci, zwolniono od podatków.

Wreszcie na sytuację inteligencji zwrócił osobiście uwagę Walter Ulbricht, podkreślając w swym przemówieniu potrzebę dalszej poprawy warunków jej życia przez podniesienie premii, nagród dla techników i inżynierów, przez udzielenie pomocy w pracach naukowych, nadanie tytułów honorowych i polepszenie warunków mieszkaniowych.

Zauważmy wreszcie, że redukcja podatków podniosła dochód ludności o dalsze 200 mil. DM.

Zniżka cen w r. 1952 spowodowała 10-cio krotny wzrost obrotów, zwłaszcza w wielkich miastach Republiki, jak Berlin, Drezno i Lipsk. Zaznaczono i przy tej okazji, że zniżkę umożliwiały wyniki produkcyjne osiągnięte przez świat pracy. W ten sposób dzięki zniżkom cen w latach 1951/1952 ludność zakupiła więcej towarów za 2,300 mil. DM.

W porównaniu z r. 1948 podwoiły się w r. 1952 na głowę mieszkańca wkłady w dziedzinie kultury, oświaty i zdrowia.

Należy zaznaczyć, że r. 1952 jest rokiem wprowadzania katalogów płac, według norm technicznie uzasadnionych. Są one wynikiem krytyki zasad dotychczasowych; obecnie bierze się pod uwagę: wiadomości, uzdolnienia, wydajność. Przyjęto jednak przy tych zmianach zasadę, że nie mogą być obniżone dotychczasowe płace, przeciwnie, starano się o to, aby je raczej podwyższyć. Do 100% wzrosły pensje pracowników kwalifikowanych i wysoko kwalifikowanych. Dla wszystkich tych spraw powołano specjalną komisję centralną, której zadaniem będzie m. i. spowodowanie utworzenia komisji w poszczególnych przedsiębiorstwach.

Wreszcie z inicjatywy związków zawodowych dokonano reformy umów zbiorowych w przedsiębiorstwach. Rada Ministrów wydała dwa rozporządzenia: jedno regulujące prawa zawodowe i wynagrodzenia pracujących, drugie dotyczące umów zbiorowych w przedsiębiorstwach uspołecznionych.

Rozporządzenia te wiążą się ze sprawą współzawodnictwa i ruchu racjonalizatorskiego i szczególnie uwzględniają inteligencję.

VII. Rozwój handlu zagranicznego Republiki

W planie pięcioletnim przewidziano rozwój handlu zagranicznego Republiki — zakładając w 1950 r. 100% — na 290% w 1955 r. Równocześnie zaznaczono w samym tekście ustawy, że Republika dołoży wszelkich starań, aby rozwój handlu zagranicznego spotęgować w jak największym stopniu, zwłaszcza z krajami demokracji ludowej, szczególnie zaś ze Związkiem Radzieckim. W związku z tym podkreślano też niejednokrotnie wartość gospodarczej współpracy z tymi krajami, ponieważ charakterem swym odbiega ona w zupełności od stosunków z krajami kapitalistycznymi. Zrozumienie wzajemnych potrzeb, współpraca na płaszczyźnie wzajemnego zaufania, tendencja, aby w tej współpracy uwzględnić wzajemne korzyści — oto cechy charakterystyczne współdziałania krajów socjalistycznych.

Dla zorientowania się w całokształcie międzynarodowych stosunków gospodarczych Republiki będzie zapewne rzeczą słuszną poświęcić w naszej relacji trochę miejsca dotychczasowym osiągnięciom Republiki w dziedzinie handlu zagranicznego. Rzut oka na ten moment pozwoli uzupełnić obraz rozwoju życia gospodarczego Republiki z kilku lat ubiegłych.

Przyjrzyjmy się zawartym umowom handlowym z okresu: 1950—1952.

Związek Radziecki: zawarta w r. 1950 umowa handlowa regulująca wymianę towarową na r. 1951 i ustalająca przy tym warunki płatnicze, miała duże znaczenie dla wykonania pięcioletniego planu gospodarczego. W porównaniu z r. 1950 zwiększyła ona podaż asortymentu towarowego z NRD jak i zwiększyła import do Republiki: surowców, półfabrykatów i artykułów spożywczych.

Szczególne znaczenia nabrała umowa następna, polegająca na wzajemnym uzupełnianiu braków towarowych, współpracy technicznej i naukowej. Wobec braku maszyn (ponieważ z Niemiec zachodnich nie można ich importować), Republika sprowadza je ze Związku Radzieckiego; również otrzymuje stamtąd rudy chromowe, manganowe, surówkę żelazną, stal walcowaną, metale kolorowe i szlachetne, oleje techniczne i azbest. W poważnym stopniu Związek Radziecki zaopatruje Republikę w żywność, zwłaszcza w zboże i mięso, tłuszcze, herbatę, tytoń, a następnie w wełnę i bawełnę. Republika eksportuje do Związku Radzieckiego głównie produkty przemysłu chemicznego.

Dzięki jak najlepszemu rozwojowi stosunków gospodarczych ze Związkiem Radzieckim poczyniono ze strony Republiki starania o zamianę umów handlowych krótkotrwałych, mianowicie jednorocznych, na umowy długofalowe.

Chiny: wielkie wrażenie wywarła w Niemczech zachodnich wiadomość o zawarciu przez Republikę w 1950 r. umowy handlowej z Chinami ludowymi. Podkreślano tu powszechnie, że stosunki handlowe z Chinami mają wielkie znaczenie dla całych Niemiec, a brak tych stosunków może się poważnie odbić na sprawach gospodarczych Niemiec zachodnich. Umowę handlową podjęto także w roku następnym, a rozwój pomyślnych stosunków pozwolił podnieść obrót towarowy w ostatniej umowie, podpisanej w 1952 r., o 100%. Z Chin importuje Republika surowce, artykuły spożywcze, używki, rudy, metale, wełnę, jedwabie, tłuszcze, tytoń, ryż i soję. Z Republiki eksportuje się do Chin: gotowe artykuły, urządzenia fabryczne, artykuły przemysłu elektrotechnicznego itd.

Czechosłowacja: podpisana w Pradze w 1951 r. umowa podnosiła obroty o $\frac{1}{3}$ w porównaniu z rokiem poprzednim. W następnym już roku podpisano umowę długofalową, przewidującą nowy wzrost obrotów w poszczególnych, następujących po sobie latach. Z Republiki eksportuje się do Czechosłowacji: surowce dla przemysłu chemicznego, gumowego i sztucznych nawozów, urządzenia inwestycyjne, obrabiarki, wyposażenia dla fabryk, dla przemysłu metalurgicznego i chemicznego, artykuły optyczne i precyzyjne itd. Import z Czech obejmuje: produkty przemysłu ciężkiego i hutniczego, koks, wyroby walcownicze, maszyny, chmiel, chemikalia itd.

Umowy cechuje tendencja do ich rozszerzania.

Węgry: umowa handlowa, podpisana w r. 1951, podwoiła obrót towarowy w stosunku do roku poprzedniego. Nowa umowa, podpisana na r. 1952, zwiększyła jeszcze bardziej obrót towarowy. Równocześnie poczyniono starania o podpisanie umowy długofalowej do r. 1955. Republika eksportuje do Węgier: artykuły mechaniki precyzyjnej i optyki, maszyny i urządzenia fabryczne, artykuły elektrotechniczne, chemikalia, nawozy sztuczne itd. Z Węgier importuje Republika: przede wszystkim produkty rolnicze, owoce, wina, zboże itd.

Rumunia: podobnie jak w poprzednich wypadkach, z każdym rokiem zwiększano obroty w umowach handlowych obu krajów. Podjęto i tutaj w 1952 r. inicjatywę zamiany krótkoterminowych umów na długofalowe. Republika eksportuje do Rumunii: maszyny, artykuły mechaniki precyzyjnej i optyki, artykuły elektrotechniczne, produkty przemysłu chemicznego. Import z Rumunii obejmuje: zboże, mięso, tytoń, pasze, drzewa szlachetne, półfabrykaty i gotowe produkty przemysłu naftowego, wełnę itd.

W 1950 r. powstało mieszane towarzystwo rumuńsko-niemieckie zajmujące się rozwojem przemysłu chemicznego.

Bułgaria: podpisana w 1952 r. umowa handlowa podniosła obrót towarowy i płatniczy o 80% w porównaniu z rokiem poprzednim. Republika eksportuje do Bułgarii: maszyny, artykuły elektrotechniczne i chemikalia. Import z Bułgarii obejmuje: surowce przemysłowe, tytoń i produkty gospodarstwa rolnego.

Albania: W 1952 r. podpisano umowę handlową z ważnością do r. 1955 celem wzajemnej realizacji pięcioletnich planów gospodarczych obu krajów. Umowa handlowa przyjmuje za podstawę bieżące, istniejące już umowy. Republika eksportuje do Albanii: wyposażenia techniczne, maszyny, artykuły techniczne i elektrotechniczne, aparaty precyzyjne, chemikalia i nawozy sztuczne. Import z Albanii składa się z drzewa, rud, tytoniu i artykułów rolniczych.

Finlandia: nawiązane po drugiej wojnie światowej stosunki handlowe kontynuowano w r. 1951 i w 1952. Eksportowano z Republiki do Finlandii: maszyny, samochody, artykuły przemysłu optycznego i precyzyjnego, tekstylia itd. Importowano z Finlandii: drzewo, celulozę, papier i produkty rolnicze.

Ten najogólniejszy przegląd stosunków gospodarczych Republiki z innymi krajami, chociaż nie jest zupełny, daje jednak wyobrażenie o szerokim zakresie tych stosunków i świadczy niewątpliwie o tym, że Republika rozszerza je w coraz większym stopniu.

VIII. Targi Lipskie

Z zagadnieniami handlu zagranicznego Republiki ściśle związane są Targi Lipskie. Organizowane już od r. 1945, z każdym rokiem rozwijały się coraz lepiej. Już w czasie wiosennych targów w 1950 r. na każdego wystawcę wypadła średnio wartość zamówień na przeszło 55 tysięcy DM. Ogółem zawarto wówczas transakcji na kwotę 526 mil. DM. W targach jesiennych brało udział 600 firm z Niemiec zachodnich. Wewnętrzny obrót towarowy Republiki wyraził się w sumie 24 mil. DM.

Szczególnie pomyślnie przebiegły targi w r. 1951. Umów eksportowych zawarto na samych targach wiosennych na sumę 230 mil. DM., a międzystrefowych na sumę 90 mil. DM. W jesiennych targach było 5403 wystawców, z tego z Niemiec zachodnich 422, reprezentujących 1500 firm. Z zagranicy uczestniczyło w targach 130 wystawców. Targi zwiedziło wówczas 100 tys. osób, z tego z Niemiec zachodnich 7,500 osób, z zagranicy 2,600 osób. Wartość transakcji z Niemcami zachodnimi wyraziła się w sumie 81 mil. DM., wartość eksportu osiągnęła kwotę 88 mil. DM.

Wyjątkowy jednak był przebieg targów jesiennych w r. 1952. Pomieszczono je w 28 halach; wystawców było 8.182, z tego z Republiki 7.384, z Niemiec zachodnich 420, z zagranicy 378, zbiorowych i indywidualnych, reprezentujących 3.000 przedsiębiorców z 21 krajów. Zawarto transakcje wartości ponad 500 mil. DM.

W prasie i w publicystyce powszechnie podnoszono wielkie rozmiary targów i ich rozległy zasięg zainteresowania i rozszerzenie asortymentu towarów. Targi stały się tym samym poważną dźwignią rozwoju handlu wewnętrznego i zagranicznego Republiki.

IX. Stosunki gospodarcze Republiki z Polską

Dla ilustracji pomyślnie rozwijających się stosunków politycznych Niemieckiej Republiki Demokratycznej z Polską Rzeczpospolitą Ludową słuszną zapewne będzie rzeczą poświęcić w niniejszej relacji kilka słów rozwojowi stosunków gospodarczych między obu krajami.

Podpisana m. in. umowa handlowa i płatnicza w maju 1951 r. przewidywała eksport z Polski do Republiki produktów rolniczych oraz niektórych artykułów przemysłowych. Republika eksportowała do Polski: maszyny i urządzenia przemysłowe, sole potasowe, surowce i chemikalia.

W styczniu 1952 r. podpisana została w Warszawie umowa długofalowa, ważna do r. 1955. W maju 1952 r. podpisano w Berlinie porozumienie handlowe o dodatkowej wymianie towarowej na ten rok. Na podstawie tej umowy zwiększyła Polska, więcej niż przewidziano poprzednio, eksport: węgla kamiennego, koksu, cynku, surowców chemicznych i różnych produktów rolniczych. Republika zaś eksportowała do Polski, w większych rozmiarach, niż postanowiono poprzednio, artykuły z zakresu przemysłu budowy maszyn.

Dodać trzeba, że stosunki gospodarcze między obydwojma krajami wyraziły się także w innych formach. Wystarczy tu przypomnieć porozumienie polsko-niemieckie w sprawie żeglugi śródlądowej z 1950 r.

Przeglądając prasę polityczną i gospodarczą Niemieckiej Republiki Demokratycznej, stwierdzamy żywe zainteresowanie się społeczeństwa Republiki procesem gospodarczego rozwoju Polski. Wyraziło się to m. in. w relacjach prasowych z okazji udziału Republiki w Targach Poznańskich. Wielokrotnie też czytaliśmy o polskich osiągnięciach w porcie szczecińskim, o rozwoju polskiej żeglugi w ogóle, o rozwoju polskiego przemysłu i rolnictwa. Szczególnie wiele miejsca poświęca prasa niemiecka odbudowie miast polskich, zwłaszcza Warszawy.

Świat pracy Republiki interesuje się polskimi metodami pracy, a polscy murarze znani są i popularni nie tylko w Berlinie, gdzie pracowali, ale w całej Republice. Niedawno doniosła prasa niemiecka o stosowaniu polskich metod przy wysuszaniu cegieł. Stosunkowo wiele poświęca się też uwagi procesowi awansu społecznego i gospodarczego polskiego świata pracy.

X. Sprawy ekonomiczne Niemiec zachodnich i ich stosunki gospodarcze z Republiką

Niemiecka Republika Demokratyczna traktuje Niemcy jako całość. Jest to podstawowe założenie polityczne Republiki. W tym też kierunku prowadzona jest przez nią polityka z wszystkimi jej akcjami na rzecz jedności Niemiec, na rzecz pokoju w całym Niemczech, w tym też celu utrzymywana jest łączność z postępowymi kołami narodu niemieckiego, z ośrodkami naukowymi, politycznymi, gospodarczymi i kulturalnymi w zachodnich Niemczech.

Powiedzieliśmy już na wstępie, że nie można rozpatrywać zagadnień gospodarczych Republiki w oderwaniu od spraw politycznych. Sprawy te są ze sobą ściśle związane.

Wiemy już, że na odcinku gospodarczym Republika musiała pokonać szczególnie wielkie trudności z powodu podziału organizmu gospodarczego Niemiec na dwie części. W pierwszym okresie lat powojennych wydały się te trudności niepokonalne. Z czasem jednak dzięki gospodarstwu rozwojowi Republiki, a później przez handel międzystrefowy, współpraca gospodarcza obu części kraju poczęła się stosunkowo pomyślnie rozwijać pomimo oporów wewnętrznych w sferach politycznych Niemiec zachodnich i trudności, jakie czynili Anglosasi. Jednakże wydaje się, że Niemcy zachodnie — pod brzemieniem zobowiązań politycznych i gospodarczych podjętych wobec państw kapitalistycznych nie potrafią dziś rozwiązać nawet problemu współpracy gospodarczej z Republiką, czego dowodem jest stale zmniejszający się ich udział w stosunkach z nią gospodarczych. Podkreślili to mocno najwybitniejsi politycy Republiki.

Toteż słuszną będzie rzeczą porównać dotychczasowy rozwój stosunków gospodarczych obu części Niemiec, by tym samym wykazać rzeczywiste możliwości współpracy i przyczyny uniemożliwiające wzajemną wymianę. Nie trudno wykazać w tej sprawie nienaturalności sztucznego podziału organizmu gospodarczego jednolitego pod wielu względami, jakimi są Niemcy, z drugiej zaś strony tendencję zmierzającą do wyrównania tej anomalii przez fakt zawierania umów handlowych, powołania specjalnego Towarzystwa Handlu ze Wschodem w Niemczech zachodnich itd. Świadczy to o istnieniu koniecznej potrzeby wzajemnej wymiany towarowej i wzajemnego uzupełniania braków gospodarczych. Właśnie te tendencje są najlepszym wyrazem możliwości skierowania stosunków gospodarczych na normalne tory.

Jeżeli te sprawy nie układają się pomyślnie, to Republika winę przypisuje jedynie Niemcom zachodnim oraz ich poplecznikom. Zarówno prasa jak publicystyka polityczna i gospodarcza stale wiele miejsca poświęca zagadnieniom Niemiec zachod-

nich i ich stosunkom z Republiką. Nie ma bodaj że zagadnienia gospodarczego Republiki, którego by natychmiast nie porównano ze stanem rzeczy w Niemczech zachodnich¹³.

Podpisana w grudniu 1950 r. umowa wyrażała się wartością 150 mil. DM. Nowa umowa, obowiązująca od stycznia do kwietnia 1951 r., przewidywała obrót towarowy globalnej wartości 340 mil. DM. W tym czasie czyniono starania o podpisanie umowy rocznej i podniesienie wartości obrotów do 1 miliarda DM. Jest rzeczą charakterystyczną, że w sferach gospodarczych Niemiec zachodnich określono możliwości wymiany towarowej obu części kraju, w wartości od 4 do 5 miliardów DM. W sprawozdaniu z wykonania narodowego planu gospodarczego Republiki na r. 1951 podkreślono, że handel z Niemcami zachodnimi został niestety zredukowany do szczupłych rozmiarów, bo wyniósł zaledwie 20% obrotów z r. 1950. Podobnie zawarta w 1951 r. umowa — nie została wykonana z powodu bojkotu handlu międzystrefowego ze strony rządu bońskiego i zachodnich władz okupacyjnych.

Jak nieżyłową jest wytworzona sytuacja, niech świadczy fakt, że założone Towarzystwo Handlu Wschodniego, obejmujące w połowie 1950 r. 50 kupców — pomimo kłopotów i trudności czynionych przez władze Niemiec zachodnich — posiadało już w 1951 r. 220 członków. Nie dziw też, że szczególnie prasa gospodarcza Republiki piętnuje te stosunki, wytykając szkodliwe skutki bojkotu przede wszystkim dla życia samych Niemiec zachodnich. Ale i w samej prasie zachodnio-niemieckiej zwraca się uwagę na potrzebę i konieczność wymiany towarowej między strefami.

Z tych względów właśnie prasa polityczna i publicystyka gospodarcza Republiki nie szczędzi miejsca sprawom stosunków gospodarczych panującym w Niemczech zachodnich. Analiza bowiem tych stosunków pozwala zrozumieć przyczyny trudności w rozwoju współpracy gospodarczej obu części kraju.

Główną przyczyną jest fakt remilitaryzacji Niemiec zachodnich, pociągający w konsekwencji za sobą przechodzenie tej części kraju z gospodarki pokojowej na zbrojeniową¹⁴. Drugim momentem jest zachowanie kapitalistycznej struktury gospodarczej przez Niemcy zachodnie ze wszystkimi jej skutkami. Remilitaryzacja i struktura kapitalistyczna otrzymała sojusznika w systemie finansowym i w bankowości, do której z jednej strony wracają dawni możnowładcy niemieccy z czasów hitlerowskich, a która z drugiej strony wzmacniana jest kapitałami anglosaskimi¹⁵. Dalszym czynnikiem jest fakt, że gospodarka Niemiec zachodnich znajduje się w poważnej mierze w rękach anglosaskich, nie interesujących się potrzebami gospodarczymi kraju¹⁶.

¹³ W odniesieniu do zagadnień gospodarczych, zwłaszcza przemysłu, patrz literatura, przyp. 7. w sprawach gospodarki rolnej, patrz. literatura, przyp. 10.

¹⁴ Jako przykład opracowań podajemy tylko najnowsze publikacje, dosłownie z ostatnich miesięcy. Tutaj: Die zunehmende Deformation der westdeutschen Wirtschaft, von Nationalpreisträger Siegbert K a h n, Die Wirtschaft, nr 42 z 17 X 1952.

¹⁵ A. D e n g e l, Die Rolle des westdeutschen Zentralbanksystems bei der Finanzierung der Aufrüstung, Die Wirtschaft, nr 44, 31 X 1952.

¹⁶ Szeroki obraz sytuacji gospodarczej Niemiec zachodnich, obejmujący całokształt stosunków przedstawił Paul Werner w artykule pt. Die westdeutsche Wirtschaft in den Fängen der imperialistischen Okkupations- und Aufrüstungspolitik, Einheit, zes. 10 z paźdz. 1952. — Inne: Die Privilegien der imperialistischen Okkupanten in Westdeutschland, aus dem Weissbuch über den Generalkriegsvertrag, Die Wirtschaft, nr 38 z 19 IX 1952. — Imperialistischer Machtkampf um das Saargebiet, Die Saar als Schacherobjekt der Wallstreet..., Dr J. R i c h t e r, Die Wirtschaft, nr 46 z 14 XI 1952. — Hinter der Fassade des englisch-amerikanischen Einvernehmens, H. Winkler, Die Wirtschaft, nr 47 z 21 IX 1952.

Publicystyka gospodarcza Republiki poświęca wiele miejsca sytuacji ekonomicznej Niemiec zachodnich w przemyśle, w górnictwie (trudności w dystrybucji węgla), i rolnictwie¹⁷. W tych rozważaniach nie pomija także spraw zagranicznej polityki gospodarczej Niemiec zachodnich i międzystrefowych stosunków, podkreślając właśnie na podstawie relacji z Niemiec zachodnich potrzebę i konieczność utrzymania tych stosunków¹⁸. Wreszcie w tej prasie znajdujemy stale zasadnicze artykuły czy wzmianki poświęcone zagadnieniom pracy i życia w Niemczech zachodnich, sprawom płacy, warunkom mieszkaniowym, bezrobociu i doli przesiedleńców¹⁹.

Ten szeroki wachlarz zagadnień gospodarczych, stanowiący przedmiot stałego zainteresowania prasy fachowej Republiki, daje aż nadto wyraźny obraz całości kształtu stosunków ekonomicznych w Niemczech zachodnich. Zrozumiałe jest zatem stanowisko kół gospodarczych i politycznych Republiki, czemu tylekrotnie, zwłaszcza niedawno, dał wyraz zastępca premiera Walter Ulbricht, że życie gospodarcze NRD należy rozwijać na zasadzie zupełnej samodzielności, nie licząc w ogóle na możliwość kapryśnej współpracy z Niemcami zachodnimi, a tym więcej rozwijając współpracę gospodarczą z krajami demokracji ludowej.

XI. W służbie sprawy i współpracy gospodarczej

Kończąc ten ogólny przegląd spraw gospodarczych Republiki, należy podkreślić szczególnie doniosłą rolę akcji wydawniczych podjętych przez Republikę dla informowania i popularyzowania zagadnień politycznych, gospodarczych, zwłaszcza zaś działalności prasowej i publicystycznej.

Szczególną uwagę zwrócić należy na tygodnik „Die Wirtschaft“, który w całości poświęcony jest zagadnieniom ekonomicznym Republiki; wiele jednakże miejsca poświęca on również życiu gospodarczemu krajów demokracji ludowej, stając się w ten sposób dla społeczeństwa niemieckiego heroldem porozumienia, współpracy i przyjaźni z tymi krajami. W tym organie stale czytamy relacje o rozwoju życia gospodarczego, sprawach planowania, o zagadnieniach produkcji, awansu ekonomicznego i społecznego ludności Związku Radzieckiego, Polski, Czechosłowacji, Węgier, Bułgarii, Rumunii, Albanii i Chin Ludowych. Równocześnie łamy „Die Wirtschaft“ służą za platformę wymiany doświadczeń wszystkich krajów demokracji ludowej w dziedzinie industrializacji, mechanizacji, ulepszania metod pracy, intensyfikacji procesów produkcji, wynalazczości, racjonalizacji i wielu innych podobnych zagadnień.

Szereg innych czasopism, jak „Aufbau“, „Neue Welt“, a zwłaszcza „Einheit“, organ Centralnego Komitetu SED, rozpatruje naczelne zagadnienia gospodarki Republiki na szerokim tle światopoglądowym, teoretycznym z jednej strony, z drugiej zaś na równie szerokim tle praktyki gospodarczej wszystkich krajów demokracji ludowej, szczególnie z uwzględnieniem doświadczeń Związku Radzieckiego.

Polska Ludowa, żywo zainteresowana stosunkami politycznymi i gospodarczymi Republiki z wielką życzliwością śledzi postęp jej życia, rozwijającego się w jak najpomyślniejszych perspektywach.

¹⁷ G. Vogel, Adenauer verrät die westdeutsche Landwirtschaft, Die Wirtschaft, nr 39 z 26 IX 1952.

¹⁸ Erich Freund, Zur gegenwärtigen Lage im innerdeutschen Handel, Westdeutsche Behörden müssen für ungehinderten Warenaustausch zwischen Ost- und Westdeutschland sorgen, Die Wirtschaft, nr 43, z 24 X 1952. — H. G. M a l e r, Auch Westdeutschland braucht Handel mit der Sowjetunion, Die Wirtschaft, nr 45 z 7 XI 1952.

¹⁹ W., Generalkriegsvertrag bringt ständig neue Preiserhöhungen in Westdeutschland, Ernährungskosten in einem Jahr um 12 Prozent gestiegen..., Die Wirtschaft nr 40 z 3 X 1952.